

دعا روح دین است/ اعتراف فیلسوف معروف غربی بر شناخت اسلام معنوی در ایران

استاد عرفان و فلسفه اسلامی، دیدگاه ونسان برومر فیلسوف دین معاصر غربی را به عرفان اسلامی نزدیک خواند و با اشاره به اینکه دعا روح دین است تأکید کرد: متأسفانه امروزه جنبه باطنی دین و روح دین تحت تأثیر جنبه های فقهی، سیاسی و غیره دین قرار گرفته است و اگر توجه به این امر نشود، خسارتی به دین و دیانت و دین ورزی خواهد بود.

استاد عرفان و فلسفه اسلامی، دیدگاه ونسان برومر فیلسوف دین معاصر غربی را به عرفان اسلامی نزدیک خواند و با اشاره به اینکه دعا روح دین است تأکید کرد: متأسفانه امروزه جنبه باطنی دین و روح دین تحت تأثیر جنبه های فقهی، سیاسی و غیره دین قرار گرفته است و اگر توجه به این امر نشود، خسارتی به دین و دیانت و دین ورزی خواهد بود.

به گزارش خبرنگار مهر، نشست نقد و بررسی کتاب «#171;هنگام نیایش چه می‌کنیم؟» نوشته ونسان برومر و ترجمه اشکان بحرانی و مسعود رهبری عصر سه شنبه 19 شهریورماه با حضور حجت الاسلام دکتر قاسم کاکایی و دکتر غلامرضا خاکی و حسین محمودی در شهر کتاب مرکزی برگزار شد.

در ابتدای این نشست حجت الاسلام دکتر قاسم کاکایی استاد فلسفه دانشگاه شیراز که مقدمه، ویرایش و تعلیقات کتاب «#171;هنگام نیایش چه می‌کنیم؟» را نگاشته است، گفت: دعا روح دین است و اگر آن را از دین بگیریم، باطن دین از بین می‌رود و متأسفانه امروزه جنبه باطنی دین و روح دین تحت تأثیر جنبه های فقهی، سیاسی و غیره دین قرار گرفته است و اگر توجه به این امر نشود، خسارتی به دین و دیانت و دین ورزی خواهد بود.

تأکید برومر بر شناخت اسلام معنوی در ایران

این پژوهشگر فلسفه و عرفان اسلامی در معرفی ونسان برومر گفت: پرفسور برومر یکی از فلاسفه برجسته فلسفه دین در دوران معاصر به شمار می‌رود، که علاوه بر تدریس در دانشگاه های برجسته دنیا، کتابهای متعددی تأکیدی کرده است که برنده چندین جایزه بین المللی شده است. اولین آشنایی من با ایشان در سال 79 بود که برای کنفرانسی به ایران آمده بودند و آن زمان طالبان در افغانستان قدرت گرفته بود و آشنایی ایشان با مباحث اسلامی بسیار کم بود و تصور ایشان این بود که ما هم چندان فرقی با طالبان نداریم و با ترس و لرز به ایران سفر کرده بود اما در سخنرانی که تحت عنوان «#171;سعادت غایی و عشق الهی» در دانشگاه داشت با استقبال زیادی از سوی دانشجویان مواجه شد و با دیدن جمعی از دختران دانشجو در این نشست تازه آنجا پی به آزادی تحصیلی زنان در ایران برد و این نشست مقدمه ای برای سفرهای بعدی اش به ایران شد.

کاکایی افزود: برومر دوباره در سال 83 برای برگزاری چندین جلسه درس برای دانشجویان تحصیلات تکمیلی به ایران آمد و مدت 10 روز برای شرکت در چند سمینار به شیراز سفر کرد و گفتگوهای ما با ایشان ادامه داشت و بعد از اینکه ایشان رفت پس از کشته شدن نواده نقاش معروف هلندی به دست یک مسلمان حدود 800 نفر از متفکران را در هلند جمع کرد و در آنجا گفت که این اسلامی که شما در اروپا شناختید یا از عربهاست که اسلام بدوی است و یا از ترکهاست که خشونتهای خاصی را همراه دارد و اگر می‌خواهید اسلام معنوی را ببینید باید ایران را بشناسید.

وی در ادامه به تبیین دیدگاههای برومر در مورد اسلام پرداخت و گفت: برومر معتقد است که اختلاف بین اسلام و مسیحیت کمتر از اختلاف دو فرقه مسیحیت با یکدیگر است. برومر فیلسوف متدینی است و واعظ کلیسای پروتستان است. برومر در همایش روز جهانی فلسفه که در ایران برگزار شد شرکت کرد و در این سفر ویرایش دوم کتاب «#171;هنگام نیایش چه می‌کنیم؟» را به بنده هدیه کرد و در آنجا بحث ترجمه فارسی این کتاب مطرح شد و ایشان موافقت کرد اما دو شرط گذاشت یکی اینکه بنده بر ترجمه این اثر نظارت داشته باشم و دم اینکه چون این کتاب در فضای مسیحی نوشته شده است، در ترجمه مصادیق و مثالها از اسلام آورده شود تا برای مخاطب مسلمان قابل فهم باشد.

#171; الهیات وحیانی گشوده؛ اساس تفکر برومر است

این استاد فلسفه اسلامی در ادامه تصریح کرد: اساس تفکر برومر دیدگاهی تحت عنوان «الهیات وحیانی گشوده« است که در برابر الهیات سنتی قرار می گیرد. برومر و همفکرانش در دنیا معتقدند که خدای معرفی شده در الهیات سنتی تحت تأثیر فلسفه یونان است که بیشتر خدای مطلق است که با خدای معرفی شده در کتاب مقدس فاصله دارد. یعنی در الهیات سنتی خدایی معرفی می شود که بیشتر صفات سلبی می توان بدان نسبت داد و این خدا با خدای ادیان آسمانی متفاوت است لذا برومر کتاب «سخن گفتن از خدای انسان وار« را نوشت و گفت که خدا مهربان، رحیم، دلسوز و... است و می شود با او نیایش کرد و ترجم او را برانگیخت که این کتاب نیز توسط آقای مسعود رهبری در حال ترجمه به فارسی است و همچنین کتاب دیگری با عنوان «رابطه ما با خدا رابطه عشق است« توسط خانم معصومی در حال ترجمه است که در آینده به همت انتشارات هرمس منتشر خواهد شد.

دعا راز و نیاز عاشق و معشوق است

حجت الاسلام کاکایی افزود: در کتاب «هنگام نیایش چه می کنیم؟« برومر به کالبدشکافی دعا می پردازد. در عربی دعا معنای خاصی دارد که خواست و حاجت خواهی بیشتر منظور است. برومر حاجت خواهی را از خدا بررسی می کند و اینکه تأثیر دعا چیست؟ آیا این دعا بر خدا تأثیر دارد یا بر انسان؟ اگر دعا بر خدا تأثیر دارد چگونه خدایی که تغییرناپذیر است را می توان تغییر داد؟ و چگونه می توان تأثیر دعا بر خدا را ارزیابی کرد؟ برومر می گوید این سنجس با روشهای تجربی امکان ندارد. برومر همچنین به این پرسش می پردازد که آیا خدا مثل ماشین است که اگر دعا کنی جواب دهد؟ یا اینکه نه رابطه ما با خدا چیز دیگری است؟ برومر اینگونه دعا را نمی پسندد و دوباره به این پرسش می پردازد که شاید دعا بر شخص نیایشگر تأثیر دارد و امید و شوق را در فرد بیشتر می کند؟ او می گوید در این صورت آیا دعا روان درمانی و مراقبه و چیزی شبیه مدیتیشن است؟ سپس می گوید خیر؛ دعا این نیست.

وی افزود: برومر معتقد است که دایره دعا به حاجت خواهی محدود نیست و سپاس، ستایش، توبه، استغفار، مناجات، ذکر و ... را نیز در درون خود دارد؛ لذا در بحث حاجت خواهی چند سؤال را مطرح می کند یکی اینکه اگر خدا قادر مطلق باشد (الهیات کلاسیک) آیا می توان هر چیزی را انجام دهد؟ و اگر خدا عالم مطلق است و سرنوشت همگان را می داند در دعا اگر فردی طول عمر دیگری را از خدا بخواهد و یکباره آن فرد بمیرد، در این صورت آیا اینجا علم خدا جهل نمی شود؟ چگونه خدا که عالم مطلق است، سرنوشت و قضا و قدر با دعا تغییر می کند؟

کاکایی در ادامه تأکید کرد: برومر سؤالاتی اینچنین می پرسد که چگونه خدا را تغییر می دهیم در حالیکه خدا تغییرناپذیر است و او می داند که من چه می خواهم پس گفتنش چه فایده ای دارد؟ اگر خدا خیرخواه مطلق است اگر من چیز بدی بخواهم نباید بدهد و اگر چیز خوبی هم بخواهم خب بدون اینکه بگویم و بخواهم باید بدهد. در این صورت فرق ما با گلدان کنار پنجره چیست؟ ما بدون اینکه گلدان سخن بگوید به آن آب می دهیم و نیازهایش را رفع می کنیم، برومر در اینجا می گوید آیا ما باید در حد یک گیاه باشیم خب در این صورت درجه ما به شء فروکاسته می شود آیا ما می خواهیم در این حد باشیم؟

این استاد فلسفه و عرفان اسلامی افزود: برومر در نهایت پاسخ می دهد که دعا یک راز و نیاز عاشق و معشوق است و به زیبایی می توان منظور برومر را در این بیت دید که «اگر دعا نکنم لطف او همی گوید/ سرد و بسته چرای بگو زبان داری«؛ لذا دعا ما را از سردی و بسته بودن بیرون می آورد. و یا به قولی «در زیر هر ربنای تو لبیک هاست«؛ یعنی همان زمان که تو موفق می شوی کنار معشوق بنشینی و سخن بگویی این خود توفیق است.

وی در ادامه تأکید کرد: برومر در پاسخ به این سؤال که آیا دعا بر خدا تأثیر می گذارد یا بر من نیایشگر؟ می گوید: هیچکدام. بلکه دعا یک رابطه بیناشخصی است و آن چیزی که تغییر می کند رابطه بین من و خداست. گاهی تغییر رابطه مستلزم عوض شدن طرفین نیست اما در رابطه عشق و دوستی اگر رابطه ما عوض شد، رابطه هر دو طرف عوض می شود یعنی اگر من توبه می کنم خدا تائب است هم من برمی گردم و هم خدا برمی گردد. برومر بر این باور است که فقط در عرفان عاشق و معشوقی دعا معنا دارد و در عرفان اتحادی که شخص عارف فانی است، دعا بی معناست. شیوه کلامی برومر تشبیه و تنزیه است که در عرفان اسلامی آن را می بینیم.

حجت الاسلام کاکایی تصریح کرد: شیوه کلامی برومر تشبیه و تنزیه است و یک مقدار بعد تشبیهی غالب است چون در مسیحیت اینچنین است؛ همانگونه که در یهودیت یک نوع تنزیه است و در مسیحیت خدا مثل پدر است اما در یهودیت پادشاه و قهار و غیرقابل دسترس است. رابطه انسان با خدا در ادیان ابراهیمی آمیخته ای از روابط سه گانه کارفرما و کارگر، پادشاه و رعیت و عاشق و معشوق است و تشبیه و تنزیهی که برومر می خواهد ما در عرفان اسلامی به خوبی می بینیم.

کتاب «هنگام نیایش چه می کنیم؟«؛ نخستین کتاب در حوزه فلسفه دین به فارسی است

در بخشی از این نشست دکتر غلامرضا خاکی با اشاره به نکاتی در مورد ساختار کتاب و ویرایش و تعلیقات آن، به بیان دریافت‌های خود از دیدگاه‌های برومر در مورد دعا پرداخت و گفت: وقتی عنوان این کتاب را دیدم به دنبال این رفتم که ببینم آیا دعا با نیایش مترادف است؟ در ریشه یابی واژه نیایش در زبان پهلوی متوجه شدم که نیایش، «نیایش« بوده است و نون اول واژه نیایش در زبان پارسی باستان به معنای جای فرود آمدن است، پس معنای ریشه ای کلمه نیایش با معنای دعا و خواستن در ظاهر یکی نیست و متوجه شدم که مولانا در غزل زیبای «باز فرود آمدم بر در سلطان خویش/ باز گشادیم خوش بال و پر و جان خویش« این نیایش را مترادف با دعا ندانسته است.

در ادامه این نشست دکتر حسین محمودی به جایگاه بحث دعا در میان مسائل فلسفه دین پرداخت و گفت: بین مسائلی که در فلسفه دین و علم کلام مطرح است، موضوعات مشترکی وجود دارد اما هدف و روش این دو کاملاً با هم متفاوت است. در علم کلام دفاع از مدعیات دین است و روش آن نقلی و بر اساس نص است اما در فلسفه دین، فیلسوف در پی دستیابی به حقیقت است و باید التزام له و علیه را کنار بگذارد.

دکتر محمودی کتاب «هنگام نیایش چه می‌کنیم؟« را نخستین کتاب در حوزه سخن گفتن ما با خدا از منظر فلسفه دین در فارسی اعلام کرد و افزود: انتخاب این کتاب برای ترجمه بسیار خوب است چراکه در این زمینه دست ما خالی بود و این کتاب نخستین کتابی است که به نحو مستقل به فلسفه دین در علم فارسی می‌پردازد. در این کتاب فقط به مسئله نیایش پرداخته نشده است بلکه از حیث ارتباط نیایش با فلسفه دین، به موضوعاتی همچون دین و اخلاق، شر، علم پیشین‌خدا و... نیز پرداخته است و از طریق این کتاب می‌توان مزه فلسفه دین را چشید.